

Toespraak van Kamervoorzitter Gerdi Verbeet bij de presentatie van het Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2009, dinsdag 17 november 2009

Dames en heren,

In tijden van crisis – het is geen verrassing dat de redactie deze titel heeft gekozen voor het Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2009.

De veranderingen zijn snel gegaan sinds vorig jaar, want toen genoten we nog van het *feest van de democratie*.

Maar ondanks de sombere titel is het niet minder aangenaam om de verschillende beschouwingen te lezen. Beschouwingen over welke crises Nederland in haar geschiedenis heeft gekend en hoe die zijn bezworen.

De meest opmerkelijke bezwering van een crisis trof ik aan in het artikel van dr. G. Beekelaar. Het gaat om de proclamatie van Gijsbert Karel van Hogendorp, die in 1813 het einde van de Franse bezetting aankondigde. Ik zal proberen het zo strijdbaar mogelijk te brengen:

Oranje Boven! Holland is vrij!

Alle partijschap heeft opgehouden!

Alle aanzienlijken komen in de regeering!

De regeering roept den Prins uit tot hooge Overheid en het volk krijgt een vrolijken dag op gemeene kosten.

De oude tijden komen weerom!

Fantastisch. Alle ideeën over Vrijheid, gelijkheid en broederschap in één keer van tafel geveegd.

Zo, dat was dat.

De oude tijden komen weerom en de aanzienlijken komen gewoon weer in de regering.

Koning Willem I werd per onmiddellijk op de troon gezet. En er was dan wel sinds kort een grondwet, maar die was, zoals Willem zei: “ een stuk speelgoed in de handen van het volk, om dit de waan van vrijheid te geven.”

Een van bovenaf opgelegde onvoorwaardelijke terugkeer naar de tijden van weleer – het *is* een manier om een einde aan een crisis te maken. Ik ben alleen bang dat het nu niet meer zou werken.

Toch valt er iets voor te zeggen om in tijden van crisis wel terug te grijpen.

Maar dan niet naar vroeger, maar naar het fundament van ons bestel.

Naar wat nou precies de staatsrechtelijk bepaalde rolverdeling is tussen de verschillende actoren – tussen Regering en Parlement, tussen Eerste en Tweede Kamer, tussen wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht.

Om te kijken of we nog wel rolvast zijn met elkaar.

Zodat we, met het oog op de crisis, er stevig voorstaan.

Het baart me zorgen dat bij veel bewoners van het Binnenhof de kennis van de staatsrechtelijke verhoudingen te wensen overlaat. Ik zie dat bij journalisten, maar ook bij politici.

Een week geleden presenteerde de politicoloog Herman van Gunsteren zijn bevindingen als rapporteur van Nieuwspoort. Met teleurstelling had hij geconstateerd, dat zich onder de Kamerleden geen enkele gezaghebbende jurist meer bevond. En dat terwijl wetgeving een van de belangrijkste taken van de volksvertegenwoordiging is. En met nog meer teleurstelling moest hij melden, dat de Club Staatsrecht Tweede Kamer die hij samen met Laetitia Griffith had opgericht al na twee sessies moest worden ontbonden. Gebrek aan belangstelling. Zeker, uit iedere fractie had zich een lid gemeld. En ze zagen er allemaal het belang van in. Alleen: er waren altijd andere dingen belangrijker dan de vergaderingen van de club.

Ik denk dat het goed is als we de staatsrechtelijke rol van alle spelers in de parlementaire democratie weer wat scherper in beeld krijgen.

Wij hebben dat als Tweede Kamer in onze zelfreflectie naar beste vermogen gedaan. Wat is onze taak, hoe verhouden wij ons tot andere machten en hoe verhouden we ons intern tot elkaar: oppositie en regeringsfracties, kleine en grote partijen.

Ik moet eerlijk zeggen dat ik aanvankelijk weinig heil zag in de zelfreflectie. Maar over het resultaat ben ik meer dan tevreden.

Zo verwacht ik veel van het idee van een onderzoeksagenda voor de Kamer. Op basis van voorstellen uit de fracties hebben de commissies nu zeven voorstellen ingediend bij de commissie Rijksuitgaven. Daarna komt er een voordracht aan de Kamer voor maximaal drie uit te voeren onderzoeken. Het is één van de mooie uitkomsten van de zelfreflectie.

Ik denk dat het hele proces ons sterker heeft gemaakt.

En dat kan nooit kwaad.

Het viel me op dat de week voor Prinsjesdag twee weekbladen met grote artikelen kwamen over hetzelfde thema, het Vondeling-thema Tweede Kamer: Lam of Leeuw. En in beide bladen kwam de ene na de andere deskundige aan het woord die vond dat de Kamer wel eens wat harder mag grommen en haar tanden wel eens wat meer mag laten zien.

Ook in enkele essays in het Jaarboek is de conclusie dat de Tweede Kamer zich, in tijden van crisis, te makkelijk buiten spel laat zetten. Het artikel van Herman Langeveld over het Parlement en de crisis van de jaren dertig heet zelfs zo: Grotendeels buiten spel. En volgens Uri Rosenthal is het in deze tijd niet veel beter: zijn artikel beschrijft hoe de regering regeert en het Parlement het nakijken heeft.

Ik denk dat *die* beschrijving overdreven is.

Maar we moeten wel scherp blijven opletten.

Zo wordt in de genoemde weekbladen en in het artikel van Rosenthal kritiek geuit op de gang van zaken rond het crisisakkoord. En die kritiek is terecht. Ook ik vind dat dat anders had moeten.

We hadden hier immers te maken met een gewoon missionair kabinet en niet met een kabinetsformatie.

En dus had de *hele* Kamer hierbij betrokken moeten worden – en niet alleen de regeringsfracties.

De *hele* Kamer had meteen alle feiten, alle rapporten in handen moeten hebben – niet alleen de regeringsfracties.

De procedure die nu gevolgd is, valt aan de burgers niet uit te leggen. Het is slecht voor het aanzien van de politiek.

Dat was ook de reden, dat ik er op stond dat de minister president het akkoord direct *in* de Tweede Kamer bekend maakte. Ook al was dat op de dag van onze eigen conferentie over de zelfreflectie. Dat misverstand wil ik graag even ophelderen: die gang van zaken was de wens van de Kamer – niet van het kabinet.

Want de regering presenteert haar beleid in de Kamer en niet op de trap van Algemene Zaken.

Tenslotte is beleid nog slechts een voornemen als men het in het kabinet eens is geworden. Beleid is pas beleid als het door de volksvertegenwoordiging is goedgekeurd.

Overigens zie ik ook in het optreden van de minister president een verandering in rolopvatting. Deze minister president is vaker in de Kamer aanwezig dan zijn voorgangers. Daar beklagt hij zich wel

eens over. Maar het heeft wel een oorzaak. Vroeger hoorde je de minister president eigenlijk alleen op vrijdag – de rest van de week hield hij zijn lippen op elkaar als het om beleidskwesties ging. Tegenwoordig spreken de minister president maar ook de vice-MP's zich onbevangener in het openbaar uit over actuele kwesties. Zij doen dat vooral omdat zij zich ook actief laten horen als politiek leider van hun partij. Daarbij overschrijden zij regelmatig de grenzen van de eigen portefeuille. Ik denk bijvoorbeeld aan de uitspraken van de MP op het CDA-congres. Hij sprak over het AOW akkoord, maar uitte ook kritiek op het politiek klimaat en op de gang van zaken in de Tweede Kamer. Dan is het niet vreemd dat de Kamer daar meer van wil weten. Een MP die zich vaker publiekelijk uitspreekt, moet niet verbaasd zijn dat hij dan ook vaker politiek ter verantwoording wordt geroepen. Het afleggen van verantwoording aan de controlerende macht is een plicht waartoe de regering voortdurend toe bereid moet zijn. De huidige discussie illustreert de in het rapport Vertrouwen en zelfvertrouwen weergegeven redenering dat de politiek leider idealiter deel uitmaakt van de volksvertegenwoordiging en niet van het kabinet.

Ook dat is een kwestie van rolverdeling en meer nog rolopvatting. Ook daar moeten we dus scherp op zijn.

Zoals we ook scherp moeten zijn op de rolverdeling tussen Eerste en Tweede Kamer. In het Jaarboek schrijft Bert van den Braak een interessant artikel over de *revival* van de Eerste Kamer. Het is goed dat de Eerste Kamer haar rol weer helemaal gevonden heeft. Het moet alleen niet zo zijn, zoals Van den Braak beschrijft,

dat de twee Kamers elkaars concurrent worden. Hij stelt daarom voor, dat ook de Tweede Kamer nog eens goed naar haar imago kijkt. Bij voorbeeld door behoud van parlementaire ervaring bij de kandidaatstelling een grotere rol te laten spelen. Daarmee kan ik het alleen maar eens zijn.

Mijn collega's in het buitenland kijken er echt van op als ik vertel over de 'omloopsnelheid' in onze Kamer. Dat is niet goed en ik hoop dat de partijen zich die kritiek aantrekken. Ik heb er een gesprek over gevoerd met de partijvoorzitters en zij bleken gelukkig wel gevoelig voor de gedachte dat de partijen zelf verantwoordelijkheid dragen voor de continuïteit in de Kamer.

De derde rolverdeling waar we scherp op moeten blijven is die binnen de Trias Politica. Ook daar lijken de rollen de laatste tijd soms niet scherp. In hun verontwaardiging over een ontsnapte gevangene moet de Kamer niet over de schreef gaan in de kritiek op de rechterlijke macht. Maar rechters moeten zich evenzeer matigen in hun kritiek op de Kamer. Een gedragscode voor politici die de president van de Hoge Raad onlangs voorstelde – dat gaat me toch echt veel te ver. We moeten meer blijk geven van wederzijds respect. De trias politica is de basis van ons bestel. Die basis moet sterk zijn en geen onderwerp van gekrakeel.

Ik pleit er dus voor dat we ieders staatsrechtelijk bepaalde rol weer wat scherper in beeld krijgen. Omdat dat de basis is van ons bestel, of zoals de bestuurskundige In t Veld het omschrijft: “Niet de volksmacht, maar de scheiding en balancerings van machten vormt het hart van de democratie.”

Uiteraard kunnen we de financieel economische crisis hier niet mee oplossen – daarvoor zijn andere ingrepen nodig.

Maar bij de oplossing van de politieke crisis kan het wel helpen. En die politieke crisis is volgens velen, ook volgens auteurs in dit Jaarboek, net zo goed een probleem van formaat.

Het is een crisis die zich uit in onvoorspelbaar stemgedrag, vooral gevoed door gebrek aan vertrouwen in de politiek. Mooi omschreven door een ander Jaarboek, het Jaarboek van de vereniging van Griffiers, dat als titel heeft: Humeurig volk, rusteloze politiek.

Ik denk dat we die humeurigheid voor een deel kunnen verhelpen door duidelijkheid te scheppen. Door ieders rol weer scherp in beeld te brengen.

Zodat de burger in elk geval weet, wie waarop aanspreekbaar is. En hij niet de indruk krijgt, zoals Marc Chavannes schreef, dat in Nederland niemand regeert.

Ook om die reden vind ik dat we steeds opnieuw bereid moeten zijn uit te leggen hoe ons bestel werkt.

Om te beginnen aan de jongeren die de komende jaren voor het eerst naar de stembus zullen gaan.

Ikzelf zal om die reden vanaf komend jaar jongeren van een ROC uitleg gaan geven over wat democratie betekent. Wat politiek bedrijven inhoudt, waarom compromissen nodig zijn en hoe je als burger invloed kunt uitoefenen. Aan de hand van concrete voorbeelden wil ik hen laten ontdekken hoe je een strategie

uitstippelt, hoe je medestanders kunt mobiliseren en hoe je met je tegenstanders vruchtbaar onderhandelt.

Ik wil hen laten ontdekken dat democratie zelden een rechte weg volgt en dat je haast nooit 100% je zin krijgt, maar dat je samen op zoek moet naar het beste compromis. Zeg maar: een lesje Polderen voor beginners.

Maar ook aan de volwassen kiezers moeten we bereid zijn steeds opnieuw duidelijk te maken, hoe democratie werkt.

Dat het er in een democratie om gaat om er samen uit te komen.

We kunnen niet alles realiseren wat de burgers willen – en zeker niet wat alle individuele burgers willen.

We moeten steeds weer compromissen sluiten met elkaar.

Maar ook op een goed tot stand gekomen compromis, anders gezegd een oplossing met een breed draagvlak, kun je heel trots zijn.

Natuurlijk heeft democratie zijn nadelen. Zo wil besluitvorming nogal eens lang duren.

Maar er is echt geen beter alternatief.

Als we dat allemaal goed over het voetlicht weten te brengen, komen we een stuk verder.

Dat is beter dan mooie beloftes te doen waar we ons toch niet aan kunnen houden.

En het is veel beter dan de burger naar de mond praten, terwijl we weten dat wat hij vraagt onuitvoerbaar is.

Want daar wordt niemand beter van.

Zeker niet ten tijde van crisis.